

05

A

2117

Q. F. F. Q. S.

De

CREATIONE
PRIMA
Ex Historia Naturali

PRÆSIDE

JOH. BAPT. ROESCHELIO,

Phys. Prof.

disputabit

M. GOTTLOB LEHMANNUS,

Beltitiensis Saxo,

SERENISS. ELECT. SAX. ALUMN.

In Auditorio Majori

Ad d. Junii M DC XCVII.

WITTENBERGÆ,

Typis CHRISTIANI KREUSIGII, Acad. Typ.

CREATIONE
PRIMA

Exhibens

JOH. BAPT. DESCHLIO
1727 A 50

disputatio

M. GOTTLIB LEHMANNUS

in Auditorio Majori

die 14. Julii 1727

Typis Christiani Krellii in Acad. Lit.

I. N. F.

Pos. I.

Admiracione omnino dignum est maxime, non ex Græcis solum Barbarisque, à Veritatis notitia remotis; sed etiam ex veræ fidei initiatis, DEique sacramentum scientibus, nonnullos eo insaniam processisse, ut Deum & Materiam Primam pessime inter se confunderent, & aut illum Materiam Primam constituerent, aut hanc pro DEo vendita- rent. Perinde quasi cum Religione & pietatis sensu omnem quoque Rationis usum exuissent. Quid enim in tota rerum Natura est à DEo tam remotum, disjunctum ac diversum, quam Materia Prima. Ille Ens summum & quodammodo ipsum esse; hæc ens infimum, & prope nihil; ille simpliciter independens & immutabilis: hæc omnino dependens & omni mutationi subjecta; ille infinitam activam habet potentiam, passivam nullam; hæc activam nullam passivam pene infinitam; ille ipsa sapientia; hæc omnis & sensus & rationis experta. Ut lucem & tenebras corpus & umbram, & si quæ sunt magis *ἀνοῦστα* quam ista, rectius quis de se invicem enuntiet, quam DEum & materiam Primam.

II.

Quantacunque vero harum sit opinionum futilitas, ambæ nihilominus suos subinde patronos habuerunt, nec iisdem hodiernum destituuntur. Imo nunquam eadem majori ornata sunt studio, quam hac nostra ætate, qua longe maxima copia & seges datur Atheorum perinde ac En-

thufiaftarum. Quorum prioribus phrafis: *materia prima* est DEUS; posterioribus hujus conversa: *Deus est materia prima*, nimium quantum arridet. Utrique vero in gratiam fui feiti cœlum terramque movent, & præfidium, quod in Theologia ob verbi Divini claritatem non inveniunt, in obscuritate & caligine, quæ res naturales circumstat, quærentes eas in Physica de natura & constitutione corporum excitant turbas, in quibus componendis Physico miris labrandum est modis, ni hic loci, hæc & his finitima vicinæque opinionum monstra feliciter fuerint debellata, & ortus ratioque Materiæ Primæ convenienter exposita.

III.

Cæterum, quoniam ex istis *θεωρηματις* primi existerint, & reliquos ætate antecesserint, copiosè discutere non est necesse. Ad perspicuitatem & tractationis facilitatem non parum conferet illos primo memorare loco, qui materiam in DEi solium collocarunt. Inter hæc si Anaximandrum præterire fas est, in primis inclaruit *Strato* Lampfacenus, cujus DEUS, ceu ex fragmento *Seneca*, quod *D. AUGUSTINUS* conservavit, notum est, *fuit sine animo, & natura, ab eo dictus, causas gignendi augendi, minuendi sic habuit, teste CICERONE, ut careret omni non modo figura, verum etiam sensu.* Qui DEUS aliud profecto nil esse potuit, quam Materia Prima. Cum quo utrum *Xenarchus* Peripatericus per omnia consenserit, nec ne, non satis liquet; non plane dissimilia docuisse *JULIANUS* arguit. De *Alexandro* Epicureo, *Plutarchi*, in fallor, sodali constat, eum secta potius & verbis, quam mente, a *Stratone* dissensisse. Nam auctore *ALBERTO* *materiam* dixit esse DEUM, & *formas esse accidentia imaginata, nec habere veram entitatem, & ideo OMNIA ESSE IDEM.*

IV.

Utrumque erudito orbi novissime reddidit minime benedictus de SPINOZA. Et si enim is notionem DEi subinde crepet, ac multus copiosusque sit in depradicanda Numinis infinitate immensitateque, improprie tamen DEo mentem seu intellectum tribui contendit, nec præter materialem rerum Naturam aliud Ens Primum, aut DEum, agnoscit. Davidem de *Dinanto* cum Alexandro conjungere, quod fecit PERERIUS, non permittunt ea, quæ subtiliter beneque de eo à Jac. THOMASIO sunt disputata. Scilicet cum Alexander senis Gargetii, Dinantius vero Aristoclis affecla fuerit, verosimile utique non est, tam diversarum Institutionum alumnos in eisdem de DEo coire potuisse sensus; quin potius ille ut Atheorum, hic, ut Enthusiastarum summus & maximus, spectari considerarique debet; & juxta illum *Materia Prima est DEus*, juxta hunc autem, *DEus est Materia Prima*.

V.

Quod vero proximè citatus Lipsiensium Polyhistor hunc iis ait passibus supergressum Enthusiasum Platonis, quibus Epicuri atheismum Alexander aut Strato, & Th. REYNAUDUS eum probrum Christiani nominis appellat, tanquam qui primus inter Christianos tale quid docuerit, admittere non possumus. Etenim nec alienum quidà Platonis Platoniorumque mente dixit Dinantius, nec primus aut solus ex Christianis fuit, qui ita deliravit. Nam quod bene observavit LEO Ebraus, & ipse Plato, visibilis Mundi chaos ex DEo, æternæ cujusdam processio- nis interventu, derivavit, & idem, aut simile quid, alii Theologiæ Mysticæ Patroni ante Dinantium statuerunt, ut, si quid ab hoc innovatum est, illud ipsum totum intra loquendi modum subsistat, dum, quod reliqui obscu-

rius dixerunt, id ipse clare & apertis verbis est elocutus, & non tam Platonis entusiasmum excessit, quam una cum antecessoribus suis ad Zenonis porticum nonnihil declinavit.

VI.

Ansam declinandi ipsis subministrare poterat inanis persuasio, duas istas vias, in hoc minimum capite, aut non magnopere à se invicem dissentire, aut facili negotio satis commode in concordiam posse redigi. Eo quis enim mortalium mente comprehendat, aut verbis eloqvatur? quo pacto juxta sententiam Platoniam, chaos, & quicquid rerum corporumque est, ex Divina essentia ortum suum trahat, nisi DEum & Materiam unum idemque Ens esse statuat, & sic ad Stoicorum castra quam proxime accedat. Stoici quippe hæc duo non eque idem penitus dixerunt sed tamen foedere tam necessario copulata esse voluerunt, ut unum per se constituent, non minus, quam materiam suæ conjunctam formæ. Ersi vero idem pene cum Stoicis & Alexandro iniebant, dissidebant tamen ab utrisque longe maxime. Stoici enim ex Deo & Materia ens idem efficiebant per utriusque conflationem; Alexander vero & Dinantius per alterius Metamorphosin, iste quidem materiam in DEum convertendo, hic vero DEum in Materiam mutando.

VII.

Semina portentosi dogmatis sine dubio tunc jacta sunt, cum fastidium simplicis ac piscatoriæ Theologiæ, in nonnullis Ecclesiæ Doctoribus mirum grandiloquentiæ Platoniciæ Stoicæque austeritatis desiderium excitavit. Latuerunt vero ea diu multumque, nec, quantum huc usque observare licuit, ante proruperunt, quam sub initium sæculi XI. colono Johanne Erigena ad S. Menoviæ nato

to ut A. WOOD tradit & sequentem in modum docente :
materies, de qua legitur mundum fecisse, ab ipso (DEO) &
in ipso est, & ipse in ea est, quantum intelligitur ea esse.
Luxuriarunt tandem & floruerunt seculo XIII. cultoribus
Amalrico, vel, ut alii scribunt, Almarico, hujusque di-
scipulis. Ille quippe, inter multa alia absurde posita, et-
iam statuebat DEum esse finem omnium, quod omnia re-
versura sint in ipsum ut in eo immutabiliter conquiescant,
& unum individuum atque incommutabile permaneant.

VIII.

Scilicet insolentiam dogmatis reveritus homo nasu-
tus & vafer subdole pro notione *Materiae* nomen *Finis* sub-
stituit, non causam finalem intelligens, sed finem ultimum
& illud extremum, in quod, juxta Stoicorum placita, om-
nia tandem sint reversura, id est Materiam. Quod cum
probe assequerentur discipuli, ulterius progressi sunt, &
DEum principium *formale* omnium rerum constituerunt.
Quam sententiam THOMAS ab opinione Dinantii quid-
dem distinguit, sed, ut bene monet THOMASIIUS, omne
discrimen verborum potius est, quam rerum. Uti ante
Thomam jam CONIMBRICENSES observarunt, qui
Thomam Albertumque de Almarianorum sententia di-
sputantes contulerunt, & tandem hos statuisse ajunt mate-
riam non solum non esse puram potentiam, sed esse ipsum
purum actum, h. e. Deum Quod erat ipsissimum Da-
vidis de Dinanto, ex eadem cavea progressi, &, teste
PRATEOLO, præceptoris opinionem sollicitè secuti,
dogma.

IX.

Non possum non huc apponere gravissimum judi-
cium, & argutam plane Jac. THOMASII de hominum in-
stitutorum conjecturam, Sic autem is: dicas, inter

▲mal-

„Amalricum & discipulos, ut horribile dogma tacitis velut
„incrementis adolesceret, conventum in has leges fuisse
„ut Amalricus in hac re vocabulum *Finis* usurparet, disci-
„pulorum quidam *Formam* in re haberent, consummator
„malitiæ Dinantius, id quod reliqui, velut per ænigma,
„enunciavissent rotundissimis verbis profiteretur, *Deum*
„esse *Materiam Primam*: ne verborum hæc & sensuum por-
„tentositas, si subito ingrueret, aures occideret. Quæ sane
„citius illud ferunt, Deum esse rerum omnium *finem*, (pot-
„est enim finalis intelligi causa) vel *formam*, (potest e-
„nim assistens forma, potest externa rebus idea subaudi-
„ri) quam materiam primam, cui vocabulo tantum ad-
„hæret imperfectionis, ut à DEo semper maximis eam
„intervallis distraxerint etiam Gentilium saniores. Inte-
„rim nec *Finis* Amalrici, nec *forma* discipulorum ablude-
bat à *materia* Dinantii.

X.

Tantum autem abest, ut Almariciani, quod inten-
debant, etiam obtinuerint, ut potius, simul ac vera eorum
animi sententia innotuit, alii eam damnarint, & hæreseos
notâ insigniverint. Penitus interim eo ipso extinctam
fuisse non dixerim. Tahit enim nescio quid Theologiæ
Mysticæ sectatoribus pergratum acceptumque. Quod ex-
emplo Ruisbrochii aliorumque docet SANDÆUS; nos Phi-
losophorum Vitalium, seu Paracelsitarum, & horum gre-
galium Enthusiastarum flosculis declarabimus. Quippe in-
ter hos & veteres Platonicos nihil amplius discriminis in-
tercedit, quam quod hi in meris palpantes tenebris Chal-
dæorum fabulis adhæserint; illi, ad lumen verbi Divini cæ-
cutientes, Platonicorum insomnia, & propriæ imagina-
tionis ludibria oraculis sacris anteponentes, in Mose nil
nisi Cabbalistica mysteria, quarant, de cætero adeo iis si-
miles

miles, ut non ovum ovo, nec lac lacti magis esse queat, cum verborum gryphi, quibus animi sensa non tam eloquuntur, quam callide incrustant, ne monstrum alere ab omnibus deprehendantur, opinionum varietatem non inducant.

XI.

Certe, si verba ipsorum non inaniter tinniunt, sed aliquid significant, & certum continent sensum, eodem recidant necesse est, scita PLATONIS de aeterna chaos generatione, & ROB. FLUD de FLUCTIBUS: *quod Deus genuerit, produxerit, fecerit & creaverit nihil, quod non esset aeternum in ipso.* Item sequens JAMBLICHI: *materiam Deus produxit dividendo materialitatem ab essentialitate;* atque distinctio, quæ apud Philosophum Teutonicum, si Diis placet, occurrit inter *Es & Sentz*, nec non altera inter *Tliastrum*, & *quod Tliastrum comprehendit.* Perinde atque ejusdem *Pater*, seu *mundus lucidus*, & R. FLUD *Aleph lucidum* idem sonant, & ambo sine dubio ortum suum debent dogmati, quod in Successione Alexandrina viguit, de Uno Deo & Rege Sole. Enimvero nil opus est conjectura, enunciavit mysterium, & quomodo hæc & similes *tepatologiz* capiendæ sint, dilucide exposuit *Compiler Cabala Denudata*, quo nemo majori conatu hanc ornavit sphingem.

XII.

HENRICUS MORUS cum *Böbmio* conjungendus non est. Nam quamvis summus existerit Cabalæ patronus, & simultaneam animarum creationem acerrime propugnarit, ab hoc tamen enthusiasmi genere eum abhoruisse, satis luculenter demonstrat *Confutatio Fundamentorum Cabala Aëtio-pædo-Melissæ.* Huic *Compiler Dialogum* opposuit, in quo non equidem vel cum HOBESIO, vel cum LUBINO, materiam nudam facit notio-

B

nem

nem, sed tamen substantiam esse non admittit, & *saltem extrinsecam accidentalemque quandam substantiæ spiritualis modificationem* vocat. Nempe, secundum ipsius placitum, *quicquid est, spiritus est, sive fundamentaliter, ut corpus hominis, sive realiter, seu formaliter, ut Anima, Angelus, Deus, materia vero quæ talis, seu formaliter considerata, non tantum non existit ex se, sed ne existit quidem positive, verum privative, sicut umbra, quies, nec immediate creata est, sed ex descensu quorundam spirituum in statum mortis resultavit, quando spiritus illi immediate creati, e statu cognoscendi, penetrandi, movendi, in statum impenetrationis, stuporis & caliginis progressi, sicque monades physicae facti, nomen & qualitatem materiæ acquisiverunt.*

XIII.

Hinc geminam ponit creationem, unam immediatam, mediatam alteram. Mediatam ipsi nil aliud est, quam *monadum spiritualium torpentium, & omnia materiata, tanquam materia prima, constituentium coalitio.* Itaque & liberam, & in tempore factam largitur. Immediatam vero nunc per *effectiorem entis efficientis infiniti, quæ constituitur ens separabile,* nunc per *essentiæ divinæ emanationem,* qualis est luminis a luce, vel cogitationis ab anima, definit, indeque necessariam & æternam fuisse propugnat. Deum enim *creare per intrinsecam necessitatem, si creatio intelligatur ratione subiecti immediata, adeoque non nisi spiritualis naturæ,* quæ hoc respectu sit immanens, *ut motus ab igne, cogitatio ab anima.* Porro, quia MORUS scripserat, secundum hanc Cabbalam essentiæ Divinam dividi in partes, quæ & corpora sint, & essentiæ divinæ, & modo lapides, plantæ vel bruta, modo Deus, & Coeli terræque Creator; huic quoque dubio satisfacere annisus est: verum, nisi vehementer fallor, tam infeliciter, ut totam causam tradiderit,

rit, & sententiæ hujus deformitatem prodiderit penitus.

XIV.

Nam primo: *non omnis*, inquit, *spiritus est essentia divina identitate numerica, sed tamen specifica, vel generica*: deinde mentem suam sociorumque plenius declaraturus sequens subjungit simile. *Sicut enim v.g. cum in fonte quodam limpidissimo occulta latent particulae aliquæ terrestres & petrosæ, & illa deinceps separantur & concresecunt, nemo dicit, fontem dividi in lapillos, sed lapillos separari: ita Creator primo quidem produxit infinitas spirituum myriades, cum ipso in summo felicissimæ perfectionis gradu unitas, ita ut Deus esset in omnibus; deinde autem, ob varios adbibiti arbitrii proprii gradus, horum facta est secretio tot graduum, quot sunt cognitionis, ad extremum usque, qui est istius privatio, adeoque mors illa aliquando iterum absorbenda. Quibus quid ad absurdum dogma declarandum simul & evitendum apposite magis dici potuerit, non video. Pone enim, hæc dici a Philosopho per ignem, qui non nisi unum corpus simplex, seu elementum, agnoscat, aquam videlicet, a qua per solam diversam modificationem fit, quicquid corporum naturalium existit, quid quæso relinquetur aliud, quam ut dicamus: quemadmodum lapilli ex aqua concreti sunt aquæ partes modificatæ, ita quoque materiata, ad statum solutum aliquando regressura, sunt partes ejusdem numero essentiæ divinæ, diversimode modificatæ.*

XV.

Neque quicquam præsidii est absurdæ sententiæ inposita immediatæ creationis definitione, aut modo producendi spiritus immediate creati, ad modum cogitationis ab anima emanantis. Caste enim & sobrie de Deo loquendo, cogitatio divina est ipsa Essentia Divina, a nobis apprehensa, ut cogitans, & sic nihil a se distinctum produ-

cit, nec ens aliquod separabile constituit. Quare, si spiritus & distincti ab essentia divina, & cogitatione producti sunt statuendi, Deus more humano cogitare censendus erit, & ut in cogitatione humana intellectus a potentia transit in actum, & species intelligibiles format, ita intellectus divinus pariter transibit a potentia in actum, & species intelligibiles producet, inter quas & humanas id intersit, quod ideæ humanæ sint intentionales & transitoria, divinæ vero substantiales & permanentes: illæ intellectum non egrediantur, hæ ab eo separari & insuper comprimi & coarctari queant. Perinde scilicet, atque in Theosophia Cabbalistica *Or-Haensoph*, sive Infinitum, ubi creare constituit, comprimebatur & contrahebatur a puncto quodam, ut ingens in ejus medio vacuum fieret, in quod radii divinæ lucis emanare, ibidemque in struem componi, in columnas disponi, & in orbis mundosque conglobari possent.

XVI.

Plane ut appareat, gravissime verissimeque H. MORUM pronunciavisse, Cabbalistas *bosce aperte ostendere, se non cum ratione philosophari, sed temerarias impuræ imaginationis corporeæque phantasiæ scenas erigere, Deumque materialem & corporeum facere.* Negat quidem hoc vehementer Cabbalista Catechumenus, & non Cabbalistarum sed dissentientium hypothesein materialismo patrocinari, variis demonstrare rationibus satagit. Enim vero, ut argumenta ab ipso allata id, quod debebant, non evincunt, ita contrarium nullo negotio deduci potest ex iis, quæ cum de Græcorum Philosophis, tum de semipaganis Almarici discipulis, sæpius citatus JAC. THOMASIVS tradidit. Bene monens hos, *omnia esse Deum, & Deum esse omnia*, hautquam dicere potuisse, nisi Deum pro formali juxta & materiali

teriali rerum universarum principio habuissent; in istam vero insaniam prolapsos fuisse, vel ex nimio Platonis amore, vel ex studio cudendi syncretismum religionis nostræ & Gentilismi. In hoc quippe viventes philosophi ad unum omnes Deum materialem fuisse, & si immaterialem profiterentur, id eo tantum pertinuisse, ut ab illa crassi corporis materia, quam tangimus, tanquam ab altero rerum omnium principio, distinctum quid esse intelligeretur.

XVII.

Idem cum Thomasio si sensisset summus vir, & seculi sui Phoenix, J.F. PICUS, nunquam profecto libros mysticos, in quos forte fortuna inciderat, tantopere celebrasset, nec magnifica sua commendatione aliis autor exstitisset, ut eos sine ulteriori, vel rigorosiore examine reciperent, & sibi persuaderent, se in iis inventuros, non quod pueri in faba. Centones scilicet pro thesauro, pro sublimiori Theosophia superstitiones magicasque opiniones, pro interiori & recondita rerum Naturalium scientia, chrysopeiam & metallorum transmutationem. Fuit, fateor, dulcedo Alchemiæ fere perpetuo cum lenocinio arcanæ Theologiæ, & persuasione singularis cognitionis, non corporeæ solum, sed & divinæ spiritualisque Naturæ conjuncta; sed nunquam tot monstruosas de Deo & ortu creaturarum opiniones exclusit, quot excitavit ex eo tempore, ex quo sacrum Cabbalæ ancile innotuit, & Chemistæ simul Cabbalistæ sunt facti, viam præeunte Theophrasto Paracelso, sequentibus strenue Fratibus Rosæ Crucis cum gregalibus.

XVIII.

Contineri in Libro *Sohar*, hujusque partibus a Compilatore recensitis, genuinam veterum Israelitarum sapientiam, facilius asseritur, quam probatur. Nam antiquissima Judæorum tradita per doctores de quibus quaritur

ad nos defluxisse, tanquam per contextos atque inclusos undiquaque aqueductus & canales, æque lubricum, ac incertum est, atque in *Philosophia Pythagorica, & Platonica multa occurrere Philosophia Barbaro-Judaica vestigia*. Quibus enim idoneis testibus comprobabitur, Judæos Cabbalam, si quam habuerunt, cum Gentibus communicasse? Quibus veterum suffragiis evincetur, eandem calamitose & conclamato rerum Judaicarum, urbis excidium per Titum consecuto statu, sartam tectamque permanuisse? Qui Pythagoram Judæum fuisse, vel ad Judæos accessisse credit, parum videtur pensi habere, quibus se involvat difficultatibus, & sequitur sententiam, quæ non alio nititur fundamento, quam vixisse Pythagoram, peregrinandoque cum alias regiones, tum præsertim Persidem lustrasse, eo tempore, quo Judæi Persas Babyloniosque inter adhuc captivi degebant. Quod æque incertum est, atque illud.

XIX.

Age vero, simus liberales, & Pythagoram, vel vivo adhuc Daniele, sed septuagenario majore, juxta G. WENDELINUM, vel proxime a beata & felici ejus ex hac vita migratione juxta, E. SIMSONIUM, Babylonem venisse largiamur, ibidemque cum Judæis, qui, ut JOSEPHUS loquitur, τὰ κτήματα παταλιπῆν ἔδεικόντες in patriam non sunt reversi, collocutum ponamus. Cui, amabo, vel per quietem in mentem venire potest, hos, lucro unice inhiantes, & possessiones suas amor Patriæ cultuique publico anteponentes, aliquam tantorum mysteriorum notitiam habuisse. Ex sacerdotum ordine quosdam remansisse, vel, si remanserunt nonnulli, eos arcana suæ Religionis homini extero & profano prodere voluisse, genius gentis suspicari non permittit. Illud CLEMENTIS *Pythagoras multa ex nostris transtulit εἰς τὴν ἑαυτῶν δογματοποίησιν, in suorum dogmatum traditionem, ut vulgo exponunt, aut in suorum dogma-*

dogmatum conformationem, uti SCHEFFERUS reddidit, nil amplius innuit, quam Pythagoram quasdam doctrinas, quæ in Judæa resonabant, & ex hac ad vicinos propagatæ fuere, in oriente hausisse, & illis suam ornasse vel auxisse Philosophiam: nec aliud omnino loquuntur pauca illa doctrinarum Pythagoricarum fragmenta, quæ sævientis plebis furorem, & temporum injuriam effugerunt.

XX.

Taceo de vera Judæorum Cabbala prædicari, continuisse claram & perspicuam mysticorum parabolico-rumque scriptorum explanationem. Quod si erat, qui potuit ipsa esse ænigmatica parabolicaque? Quare longe probabilius, longeque verisimilius videtur, Tabulam sephiroth, & quicquid istarum Cabbalisticarum teratologiarum est, ex eodem profluxisse fonte, ex quo tota hieroglyphica mythicaque Matæologia promanavit, & Cabbalam Judæorum, quæ jam sub tyrannide Antiochi nonnullam passa est corruptionem, tandem cum excidio reipublicæ maximam partem interiisse; Rabbinos vero, postquam benignior adspiravit aura, ne tantam jacturam fecisse viderentur, deperdita aliunde resarcire volentes, Ægyptiorum Chaldæorumque oracula sublegisse, aut ad minimum Platoniorum placita, in fundo illo nata, in suum transcripserunt peculium. Amat & affectat equevidem eruditissimus, & in disciplinis Græcorum versatissimus PHILO, allegoricum dicendi characterem, & Platonem æmulatur egregie; at tanta sensuum & elocutionis consonantia inter eum & Cabbalistas non observatur, quanta inter Chaldæorum & Ægyptiorum deliria, interque recentiore Cabbalam deprehenditur.

XXI.

Posse terminos Cabbalisticos aliam quoque secundum rationis dictamen interpretationem admittere, quam,
qua

qua absurditatis vitio laborare dici queat, tunc CABBAL.
 CATECHUM, concedemus, cum ab ipso clare & perspicue
 fuerit demonstratum. Interea Illustrem Hipponensium
 Episcopum audire licebit sic commentantem: sunt, qui
 „desertis virtutibus, & nescientes, quid sit Deus, & quanta
 „majestas semper eodem modo manentis naturæ, magnum
 „aliquid se agere putant, si universam istam corporis mo-
 „lem, quam Mundum nuncupamus, curiosissime intentissi-
 „meque perquirant. Unde tanta etiam superbia gignitur,
 „ut in ipso Cælo, de quo sæpe disputant, sibimet habitare vi-
 „deantur. Reprimat igitur se anima ab hujusmodi vanæ
 „cognitionis cupiditate, si se castam Deo servare disposuit.
 „Tali enim amore plerumque decipitur, ut aut nihil putet
 „esse, nisi corpus, aut, etiam si auctoritate commota fateatur,
 „aliquid esse incorporeum, de illo tamen, nisi per imagines
 „corporeas, cogitare non possit, & tale aliquid esse credere,
 „quale fallax corporis sensus infligit.

XXII.

Sane a captu sanæ rationis, tam remotum, quam quod re-
 motissimum esse videtur, materiam nudo in respectu con-
 sistere, imo privative tantum sese habere; contra essentiam
 divinam gignere, spiritus quantos & mutabiles, & tamen esse
 immutabilem & simplicissimam. Nam, ut GREG. NYS-
 SENUS bene infert: *Si est in Deo magnitudo, quomodo ipse
 magnitudinis est expers: si in ipso est compositum, quomodo
 simplex est, & nullis ex partibus constat?* Aut, si hæc confi-
 stunt, ecurr tam multi ex gentilibus ab hac sententia tanto-
 pere abhorruerunt, ut crassissimum ei errorem præferrēt,
 & ne Deum componerent, duo entia independentia pone-
 rent, utrumque ἀγένητου & infectum Rerum Naturalium
 principium, Deum & Materiam, quæ nunquam non fuerit,
 sed inculta inersque jacuerit, donec Mens accederet, & ex ea
 Mun-

Mundum construeret formaretqve, non juxta suum placitum, sed prout ipsa pateretur.

XXIV.

Hanc Materiam, quæ ipsa semper fuerit neque nata, neque facta, nec initium omnino habens, nec finem, defendebant etiam Hermogenes, Marcion, Valentinus, Seleucus & Hermias, a TERTULLIANO, THEODORETO & PHILASTRIO castigati. Cave autem, cum iis Origenem jungas. Nam illi, perinde atque Thales, Hippon, Hippias & Anaxagoras, duo rerum principia constituebant, utrumque utriusque coæternum, neutrum ab altero pendens; Origenes unicum, DEUM, qui materiam ex se nunquam non produxerit. Itaque, etsi pro demonstranda materiæ æternitate Marcionistarum argumenta alicubi adhibuit, materiam tamen illorum respuebat, aliam non ortus quidem & principii expertem, sed ante secula, ita a Deo, ut lumen a sole proficiscitur, productam propugnans. In quo cum Platonis suæ ætatis faciebat, a quibus tamen alio nomine dissentiebat. Illi quippe, ut Magistrum cum Præceptore suo conciliarent, contendebant, Platonem dixisse, Mundum quidem factum, at ab æterno, adeo ut *principio temporis, non cause careret, nec esset hoc temporis, sed substitutionis initium* ut AUGUSTINUS ait. Adamantius vero mundum hunc, qui & ipse seculum dicitur, volebat multorum seculorum finem, ac multorum porro seculorum initium.

XXV.

Radix & seminarium, ex quo pessimum & late serpens hoc, quod hactenus tractavimus, cacoethes propullulavit, fuit decantatum illud effatum: EX NIHILO NIHIL FIT. Hoc enim *αὐτόπιον & ἀναντίρρητον* si statuatur, & Mundus, ut par est, in tempore factus formatusque ponatur,

C

natur,

natur, necessario aut simplicitas, aut unitas causæ primæ neganda venit, & vel Deus materialis statuendus, vel duo entia prima & independentia concedenda. Quia vero sana ratio nec Deum corporeum, nec duo entia prima admittit; hinc, etsi nonnulli eo insanix processerunt, ut contradictorie duo prima statuerint, alii tamen, ad evitandum tantum absurdi, quodcunque aliud dogma exco- gitare, & aut existentiam Numinis, aut essentix divinæ simplicitatem, sive directe, sive indirecte negare satius duxerunt, quam non servare principium, ab omnibus, ut certum & evidens, receptum.

XXVI.

Receptum enim fuisse a plerisque Philosophorum, certe ab omnibus, adversum quos præfens instituta est Disceptatio, certissimi locupletissimique testes confir- mant. Confirmat CABBALI: CATECHUMENUS, sen- tentiam de materia ex nihilo creatam non solum absur- dam & incongruam, sed & divinæ sapientix, bonitati & pulchritudini è diametro repugnantem vocans. Confir- mat ROB. FLUD, inepte scribens: *Si vocabulum Nihilum debeat sumi pro nihilo negativo, seu absoluto illo, quod non cadit sub intellectum, nunquam pro prima creationis mate- ria esset intellectum, aut à sapientia ullo tempore acce- ptum.* Confirmat ARISTOTELES: *Id maxime, inqvi- ens, veriti sunt, qui philosophati sunt primi, ne gigni quid- piam assererent ex nihilo præexistente; & alibi de Anaxa- gora videtur is sic infinita esse putasse, διὰ τὸ ὑπολαμβάνειν τὴν κοινὴν δόξαν τῶν Φυσικῶν εἶναι ἀληθῆ, ὡς οὐ γνωμένου ἔδενος ἐν τῷ μὴ ὄντος; & post pauca: ἐν μὴ ὄντων γίνεσθαι ἀδύνατον, περὶ γὰρ ταύτης ὁμογνωμονῶσι τῆς δόξης ἅπαντες οἱ περὶ Φύσεως.*

XXVII.

Confirmat idem & CICERO, quærens: *erit aliquid,*
quod

quod ex nihilo oriatur, aut in nihilum subito occidat? Quis hoc physicus dixit unquam? Nec est, ut eidem quis respondeat, dixisse id Xeniadem Corinthium, qui apud EMPERICUM disertè dicat, quicquid sit ex nihilo, fieri, & quicquid corrumpitur, corrumpi in nihilum. Nam explicari id potest eo modo ac sensu, quo ipse ARISTOTELES fieri aliquid docet ex non-ente, non illo simpliciter, nulla præexistente materia, aut nihil conferente materia; sed ex non-ente per Accidens, ex adjuncta ipsi materiæ privatione, ea ratione, qua Musicus ex non-musico aliquis evadit. Vel neque ex ente, neque ex non ente, sed ex ente in potentia. Quomodo rem explicare conatus est, ubi ad illorum respondet dubitationem, qui in id erroris deveniant, ut assererent, nihil fieri aut generari, eo quod, si quid generaretur, illud fieri deberet aut ex ente, aut ex non ente, quorum neutrum sit possibile. Neque enim ex ente fieri, cum jam sit, neque ex nihilo, cum ex nihilo nihil fiat.

XXVIII.

Noverat id ipsum LEO EBRÆUS. Hinc Platonem dixit chaus æternitatem introduxisse, ut Mosaicam mundi creationem philosophicis rationibus *magis tutam redderet atque munitam, & dictum illud apud omnes sapientes certum & constantissimum, ipse quoque purum integrumque servaret.* Certe ex hoc principio OCELLUS LUCANUS mundi æternitatem asseruit, & STAGIRITA, ejus legens vestigia, eandem tanta docuit constantia, ut propterea Aphrodisias testatus fuerit, hanc opinionem ipsi præ omnibus aliis maxime placuisse. Ex hoc EPICURUS atomos vim motricem, seu impetum, atque adeo motum, quo ab omni ævo varie oberrarint, à seipsis habere voluit, fortunamque & casum primam omnium rerum causam

constituit. Ex hoc CHRYSIPPUS sempiternam & indeclinabilem rerum seriem, & catenam volventem semetipsam & implicantem per æternos consequentiæ ordines, pro-
cudit. Ex hoc Physici, omnia simul fuisse, nec generationem, sed quendam solum alterationem, vel congregationem & segregationem dari: *Xenophanes* denique, *Parmenides* & *Melissus* id omne, quod est, unum esse collegerunt.

XXIX.

Diversimode, fateor, de genuina horum mente sentiunt & loquuntur SIMPLICIUS, PLOTINVS, AVERROES, BESSARION, FVRNENCK; sed litem dextre composuit, & veram illorum sententiam satis feliciter aperuit acutissimus BERIGARDVS, qui non, quid senserint, sed, quid sentire convenienter & apposite ad sua principia debuerint, inquirendo docte subtiliterque demonstrat, & Anaximandrum, primum Scholæ Jonicæ doctorem, & Xenophanem cum successoribus, & Empedoclem Agrigentinum, per unum, quod constituebant, rerum principium nil aliud intellexisse, quam Univerſum corporeum, unum continuatione, infinitum extensione, immobile secundum totum, mobile secundum partes, incorruptum & necessarium utroque modo, intelligens cognitione eminente, & à nostra longe diversa. Hoc Deum dixisse, ex quo orientur omnia & in quem desinerent omnia. Plane, ut MANILIVS canit:

- - *Faciuntque Deum per quatuor artus;*
& VIRGILIUS: - - *Deum namque ire per omnes*
Terrasque, tractusque maris, cælumque profundum:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tennes nascentem arcessere vitas;
Sci-

*Scilicet hoc reddi deinde, ac soluta referri
Omnia: nec morti esse locum.*

XXX.

Miratur GASSENDVS, scribere ARISTOTELEM, reliquos Philosophos omnes *genitum Mundum asserere*, quasi ipse solus ingentum æternumque dicat, cum tamen, præter mox commemoratos Theologos & Physicos, idem etiam dixerit Pythagoras, auctore STOBÆO. Sed non mirabitur, quisquis CL. Berigardo, imo quisquis GASSENDO, quid per Univerſum veteres intellexerint, disquisitioni auscultare voluerit. Scilicet, etsi non pauci Veterum, qui Stagiritam ætate vel antecedeabant, vel proxime contingebant, Mundum habebant, aut constituiebant Univerſum, longe tamen plures hoc ab illo, tanquam totum à sua parte distinguebant, & Univerſi seu τὸ πᾶντὸς nomine comprehendebant cum mundum, tum spatium infinitum, vacuum juxta nonnullos, juxta alios aut infinitis Mundis, aut indigesta materia repletum. Hoc spatium & materiam æterna & infecta, seu ἀγέννητα, asseriebant, Mundum aut casu, aut fatali rerum serie genitum. Primus Aristoteles & materiam Mundo priorem extitisse, & extra cælum tempus, locum, vel inane dari posse inficiatus est, & non nisi unicum esse & esse posse Mundum, ex motu æternitate propugnavit; secutus Ocellum Lucanum qui & ipse, ut inter ἄλλων & πᾶν nullum agnoscit discrimen, ita nec genitum, nec interiturum illud edixit.

XXXI.

Itaque CICERO: *veniet*, inquit, *orationis aureum flumen fundens* ARISTOTELES, qui Stoicum, asserentem Mundi initium, *desipere dicat*. *Neque enim ortum esse Mundum, quod nulla fuerit, nullo consilio inito, tam præclari operis inceptio*. Nihil est necesse persequi, quos

ille habuerit hac in re sectatores: sufficit, quod CENSO-
 RINVS habet, dum, adjuncto illi Theophrasto, (Dice-
 archi Messenii quippe jam ante meminerat) asserit, fu-
 isse præterea multos non ignobiles Peripateticos, qui i-
 dem scripserint, & negarint omnino, posse reperiri: *A-
 ves ne ante, an ova generata sint, cum & ovum sine ave, &
 avis sine ovo gigni non possit. Itaque & omnium, quæ in
 sempiterno isto Mundo semper fuerunt, futuræque sunt, prin-
 cipium fuisse nullum, sed Orbem esse quendam generantium
 nascentiumque, in quo unius cujusque generis initium simul
 & finis esse videatur.* Illud minime prætereundum, ea
 animorum contentione argumentorumque pondere or-
 tum Mundi & impugnatum & defensum fuisse, ut MA-
 NILIUS, quæsitum solvi posse desperans, recitatis variis
 opinionibus tandem subjecerit:

*Semper erit genus in pugna, dubiumque manebit,
 Quod latet, & tantum supra est hominemque Deumque.*
 XXXII.

*Rem Deo improbam dicturus fuisset PLINIUS, sen-
 tentiâ Græcis Latinisque non inusitata, at impia & de-
 testanda maxime. Coeterum præsentem quod atinet dif-
 ficultatem, non solum Manilio, sed & Berigardo & Viz-
 zanio ea visa est summa. Nam BERIGARDUS du-
 bitat, an aliam laboriosius eluctari philosophus possit: VIZ-
 ZANIUS vero confidenter affirmat, solo naturæ ductu proce-
 dentes, nec immenso supremi Numinis favore ad certissimam
 diviniæ operum notitiam elatos, cælestiumque nescios
 arcanorum, veritatem certo ictu vix attingere potuisse, ad-
 ditoque testimonio Doctoris Seraphici, docentis, Mun-
 dum non semper fuisse, sola fide teneri, & demonstrative
 probari non posse, pergit: ignoscat ideo unusquisque Ocello,
 antiquissimo Scriptori, unaque Aristoteli, Universi æterni-
 tatem*

zatem falso licet afferenti, & tantorum discat virorum exemplo, exilem humanam esse sapientiam, ac mortales quoslibet, Platonici velut antri novos incolas, non veritatem, at veritatis umbras inani tantum modo semper captaturos complexu, ni divina radius affulserit sapientia. Quid? ipse GASENDUS hæsisse videtur, an Mundi ex Nihilo productio demonstrari queat, quando illud solum quaerit: *an ipsa ejus inspectio & naturalis ratio SVADERE possit, exortum fuisse, neque aeternum revera esse?*

XXXIII.

Verum enim vero, & superari posse à Philosopho, quicquid hic difficultatis occurrit, & Universum nec aeternum esse, nec naturaliter genitum; sed ab alio ex nihilo productum, nemini non ex sola rerum contemplatione naturalique ratiocinatione, etiam citra peculiarem DEI contactum, & eminentioris ordinis revelationem, multo evadit manifestissimum, si à præjudicio temporalis generationis, & quacunqve alia vana persuasione immunis & vacuus ad mundanorum orbium scrutinium accedat, & omnia diligenter ante expendat, quam de tempore nunquam deficiente, de corpore infinito, de motu aeterno quicquam definiat decernatque. Certe orbem hunc, quem inhabitamus, novitatis plane pleneque convincunt cum incolarum ejus mutationes & generationes finitæ, tum fides historica quæ apud profanos, ceu bene urget LUCRETIUS, ultra bellum Thebanum aut Trojanum non assurgit, & omnes artes recens ad inventas testatur, seu *multarum rerum cultum emendationemque, vel ipsam inventionem recentem esse proficitur*, ut eleganter posteriorem Lucretii rationem circumducit, & pluribus illustrat MACROBIUS, dignus, qui inspiciatur, cum desiderata brevitatum adscribi locum non permittat.

XXXIV.

Quæ ARISTOTELES de vastationibus regionum, migrationibusque populorum, ob bella, morbos, similesque calamitates fieri solitis, regerit, & PLATO, CICERO atque MACROBIUS de eluvionibus, exustionibus terrarum, repentinisque belluarum multitudinibus commemorant, per quæ historia antiquissimorum seculorum exciderimus, oppido imbecilla sunt, & respectu totius terrarum orbis ne speciem quidem subtilitatis, nedum veritatis præ se ferunt, ac dudum à GASSENDO tam doctè, tam copiose sunt discussa, ut iis immorari foret Iliada scribere post Homerum. In narratiuncula de serpente in saxo reperto, quæ BERIGARDUS refert, quid præsidii sit non apparet, nisi homines jam non exactis ad mandatum Deæ lapidibus, sed sua sponte fungorum instar ex terra, quin undelibet prorumpere posse credendi necessitas imponatur. Si vero nunquam, seu eluvio, seu exustio, omnes terras, aut omne hominum genus vel omnino operit, vel penitus exurit; nonne vel una regio, ex quo inhabitari cœpit, & colonos suos per multas seculorum myriades sustentare, & rerum transactarum memoriam conservare potis fuisset. Dicam amplius, nullum esse illorum argumentorum omnium, quæ pro antiquitate orbis hujus adducuntur, ex quo non ejusdem novitas verisimiliter deduci queat.

Jam ex iis, quæ apud nos in terra contingunt, mutationibus recte convenienterque mundi ortum probari absurdum de infinitis Solis revolutionibus Stagiritam docere poterat; poterat & cantatus HOMERO septimæ Pleiadum interitus, qui satis indicat, sapientissimam antiquitatem non ignorasse illas ipsas commutationes, quas in
Cœlo

solertes & nocturnis pervigilationibus dediti Coeli scrutatores observarunt, certissima non incolarum quidem, at corporum compositorum documenta: sive jam materia, ex qua constant, diversa sit ab elementis sublunarium, sive eadem cum his, quod non obscure arguunt densitas, raritas, opacitas, diaphaneitas, asperitas, lumen, color, & similes conspicuae in iis qualitates. Certe in natura constituta omnis mutatio & alteratio fit ratione contrarietatis, quod non modo non diffitetur, sed etiam inculcat & urget OCELLUS, de quo caeteroqui merito dubites, majoremne oscitantiam an incuriam prodiderit quando scripsit: *fata ipsa distinguunt, ac secant semper passibilem Mundi partem, & semper mobilem. Isthmus enim est immortalitatis, & generationis Lunae cursus. Nam quicquid est supra se, & in se Luna continet, id omne Deorum sedes; quod vero infra illam constitutum est, totum id contentioni, & naturae assignatum.* Quid enim *μῦθος*, sive fatum, aliud, quam nexus causarum, & ordo ac dispositio partium universi. Hanc qui agnoscit, is etiam ordinantem, & Mundi ortum agnoscat oportet.

XXXVI.

Constitutus quippe ordo aeternus esse nequit. Quoniam constitutio est actio, quae fit in tempore, quod quia ens successivum est, necessario aliquando coepit, sicut ex opposito ens aeternum, utpote sibi semper simile, & omnis motus atque mutationis expers, neque factum, neque constitutum unquam. Ignorantia momenti, quo dispositio fuerit facta, non facit, quo minus ea suam habeat causam. Ipsa sui causa esse non potuit, nisi &, antequam fuit, & fuerit, & sapuerit. Nunquid enim omnis orbium caelestium complexio minori artificio perfecta sit, quam exigua Possidonii, aut Archimedis sphaerae, quas vel immanissimus, & ab omnibus artibus alienissimus barbarus a ratione perfe-

D

ctas

etas agnoscat. Si vero artis opera sine ratione & artificis consilio fieri nequeunt, quanto minus absque summa sapientia constructa fuerit Mundi machina, quæ omnium & maxima, & artificiosissima. Quid enim habent artis opera in se, quod admiremur, nisi quod naturæ solertiam æmulentur, adeo ut primi artium Auctores nihil invenisse, sed omnem suam peritiam a naturæ contemplatione didicisse videantur. Unde, ut alia taceam, ipsius artis mechanicæ natæ sunt regulæ, nisi quod ab intervalli, molis, motus & figuræ rationibus, quæ in musculis sunt, observentur.

XXXVII.

Porro, si non fuit, qui ordinavit, quæ ratio allegari poterit tam admirabilis tantarum molium symmetriæ, quæ unum constituunt systema totale stupendæ quidem magnitudinis & extensionis, finitæ tamen. Dispositio enim non cadit in rem, cujus partes definitæ; ex definitis autem partibus infinitum non exsurgit. Quod si quis sparsos sine systemate globos opinetur, cur ii tantam inter se sortiti sunt distantiam, cum potuerint & majoribus disjungi intervallis, & minoribus congregari? Cur tam diversimode moventur, & in tanta motuum varietate locum suum adeo sancte tumentur? Cur non perpetuo alii atque alii oriuntur, cum casu & fortuna nihil sit inconstantius, & infinitarum atomorum infinitæ esse possint combinationes? Cur atomi in hanc potius, quam aliam quamcunque rerum faciem abierunt, & hæc a tot seculis tam constanter perduravit, nec ob assiduum ingenitumque atomorum, ex quibus globi constant, motum intestinamque molitionem atque machinationem, jam pridem est dissoluta? In vorticibus nihil hic est præsidii. Quis enim illis suam ad mensus est quantitatem & magnitudinem? Quis centra & polos constituit? Dicas: *Natura ista sunt, non artificiose ambulantis, ut ait Zeno; sed omnia cientis & agitantis motibus & mutationibus suis.*

XXXVIII.

XXXVIII.

Ita quidem *Cotta Ciceronianus*. Qui si aperte eloqui voluisset, quid Naturæ voce intellexisset, intellexisset quoque, se nihil omnino dixisse. Nam aliam & diversam a Mundo substantiam eadem non denotabat, secus Balbo minime contradixisset; sed vel rerum Naturalium Universalitatem, quæ nihilo plus consilio valet, aut magis sui causa existere potest, quam brutæ, sui que nesciæ rerum singularium naturæ, ac systemata partialia, & vortices, ex quibus constat: vel formam mundi, & elegantem partium ordinem & dispositionem, uti indicare videtur, quando sympathiam, seu conspirantem rerum omnium cognationem definivit. Quicquid autem intellexerit, nihil aliud dixit, quam si interroganti: unde tam conspirans omnium rerum ordo & natura? ab omnium rerum ordine & natura, respondisset. Cum quæstio fuerit, utrum ordo iste temere an providentia sit exortus? Pro hac cum multa alia tum in primis duo militant. Unum est illa, de qua hætenus egimus, rerum dispositio & facies, ita commoda, & ad omnium utilitatem comparata, ut temeritatis sit, credere, eam casu & cæco fortunæ ductu exortam. Alterum corporum singulorum admiranda structura, stupendæque operationes, certissima & præclarissima indicia, illa a maxime intelligente sapientissimoque artifice inventa, facta & instituta fuisse primitus.

XXXIX.

Agnoscit hunc Balbus, & naturæ solertiam deprædicat, & quia, comparatis inter se Artis & Naturæ operibus, hæc illis longe præstantiora deprehendit, hinc scite & argutè concludit, aut detrahendam esse arti rationem, aut hanc Naturæ concedendam. *Cotta* nihil ad singula, ut debuit, respondet; sed de omnibus confuse & fidenter pronunciat, esse quidem naturæ opificia, non vero artificiose operan-

tis. Perinde quasi tota controversia confecta foret, si, quod artificiosum fatetur, idem arte factum inficietur. Hoccine vero est solvere rationes, quibus pugnabat Balbus? Hoccine est philosophari & sapere? Hoccine est explicare, quid sit Natura? Quanto rectius & sapientius SENECA: *Deus*, inquit, *ipsa natura est, cum igitur ortum rerum tribuis naturæ ac detrabis Deo, in eodem luto basitans versuram solvis. A quo enim fieri mundum negas, ab eodem plane fieri, mutato nomine, confiteris.* Et alibi: *sive naturam, sive ætherem, sive rationem, sive mentem, sive fatalem necessitatem, sive divinam legem, sive quid aliud dixeris? idem est, quod a nobis dicitur Deus; nec obstat appellationum diversitas, cum ipsa significatione ad unum omnia revolvantur.*

XL.

Probat se Philosophum Seneca, dum, ut par est, & divinitatis contactui, quem congenitam Dei notitiam appellamus, convenienter, solicite & constanter Deum propugnat; sed Stoicum, dum hunc eodem, cum MARONIS æthere vivo, & Diogenis Apolloniata aere divinæ rationis compote, loco haber, nec a materia debito modo discriminat & distingvit. Nempe Stoici, ceu in præcedentibus expositum, Deum & materiam primam unum Ens per se constituebant, & Mundum, ut THOMASIVS eleganter eorum mentem exponit, comparabant *cum ovo absque principio eterno, cujus materiam undiquaque totam pervagat adivinus animet πλασµη, quæ se ipsam formet in avem, quæ circulis æternis ruditate suam jam resumat, jam exuat, alias ovum, alias avis.* Quod probe perspectum habuit BERIGARDUS; hinc introducit Aristæum ex veterum sententia contendentem: *intellectum infinitum esse late sumendum, pro quadam vi eminente rerum omnium ordinandi se, quam optime fieri potest, quæ licet ab ipsis rebus non sit distincta, tamen propterea intellectus vocetur, quod longe melius disponat omnia, quam mens Anaxagoræ.*

XLI.

XLI.

Verum enimvero, si vis ista non est distincta a rebus, qui potuit eas elaborare & ordinare, cum causam semper & ubique ab effectu distinctam deprehendamus. Eo, inquam, modo, quo anima corpus, cum quo unum constituit & absolvit hominem. Bene! Atqui anima corpus non ex se; sed ex materia constituit, & a corpore etiam in arctissima conjunctione est distincta diversaque. Porro cum, quicquid corporum Mundanorum est, juxta Stoicos æque ac juxta veteres, sive Theologos, sive Physicos, ex *Initiis* & minimis componatur, convenit ne vis illa primum atomis, an corporibus? Si his, initia eadem carebunt, sin illis erit eadem vel una, vel æque ac individua, & ἀρχῶν numero infinita. Si tam varia est quam varix sunt atomi, infiniti erunt Mundi opifices, ejusdem potestatis & omnium rerum ad Mundum condendum & conservandum pertinentium conscii; sin una est, nonne necessario a minimis debet esse diversa? Aut, si forte Stoicorum Materia Prima similis est Cartesianæ, dividitur & discernitur etiam intellectus materia in partes divisa? Denique sive ἀρχῶν, sive σοιχηῶν sapiant, nonne præter homines etiam anseres, fungi item & trunci sapient intelligentque? Certe! Nisi, ut H. MORUS jocatur, dicere velis, vim illam in *lapidibus stupere, in anseribus intelligere anserino modo, in asinis asinino.*

XLII.

Quicquid horum tetigeris ulcus est. Sed nec exitum reperit male instituta ratio, in particularum sympathia & antipathia, & Naturæ consensu, per quem, ut BERIGARDUS refert, Veteres omnia constitui voluerunt. Consentire enim & dissentire illorum solum est, quæ ratione & sensu, vel alterutro istorum minimum prædita sunt, non quæ ambobus destituuntur, ut de atomis demonstratum dedit H. MORUS, & largiuntur omnes, qui vel corpuscularem, vel mechanicam philosophiam sectantur, statuentes, causam, quam quærimus, esse ipsam materiam, viribus suis necessarios in se cientem motus, atque in hunc, quem videmus, rerum ordinem, certa operandi via se perficientem. Quo pacto idem cuique Naturæ opus & ipsa Natura, quo vermiculato vere emblemate PLINIUS ea exornavit,

navit, quæ sub initium operis de Mundo magnifice dixit: natura vero nil aliud est, quam ea caussarum & effectuum via, e casu, aut necessitate materiæ orta, quam sua philosophandi ratione quisque descripsit. Fortuitus videlicet atomorum concursus in Philosophia Epicuræ. Non vacat in præsens omnia recensere, quæ adversus male sanam sectam disputari possunt. Fecit id subtilissimi ingenii Vir, SAM. PARKERUS, & ita fecit, ut rem plane confecisse videatur. Caput mali leviter tangere momentum controversiæ flagitat.

XLIII.

Aperit istud PARKERUS quando ex Eicadistis per cunctatur unquamne, quid sit atomus, cogitastis? Aut, quanta sit perfectio SOLA NATURÆ SUÆ VIRTUTE EXISTENDI NECESSITAS? Nempe cum, solum ens infinite absoluteque perfectum, necessario existere adeo ex ratione sit evidens, ut vel, atheorum facile nequissimus, Spinoza id agnoscat, & suæ vecordiæ aut malitiæ fundamentum ponat, nihil utique amplius ad evertendum totum Epicuræorum Universum requiratur, quam ostendere, atomos entia esse omnium imperfectissima, & nec existere, nec moveri a se ipsis posse. Quorum utrumque, ex ratione pariter atque ratis Epicuri sententiis, sole meridiano clarius est. Nam existentes ab alio moveri debuisse patet, quia in iis nullum est principium motus, nulla causa, a qua in motum agi queant. A Gravitate, inquit Epicurus. Hoccine vero erat qualitates omnes tanta fiducia conculcare, & philosophos omnes, qui nihil supra eas sapiunt, tanto fastu excipere, ut tandem omnium mechanicarum virium energia in nescio quam cæcam & occultam qualitatem devolvatur? Occultam dico, quia nulli mortalium explicabis. Ab individuorum soliditate non oritur, ut quæ solitaria tam sunt exilia, ut, non nisi multis millibus in unam molleculam concretis, visui aut tractui pateant. Accedit, quod ex inæqualitate & acceleratione motus, qui vulgo a gravitate nasci dicitur, omnibus sit manifestissimum, eundem necessario ab extrinseco debere esse impressum. Pespexerat id sine dubio πενταδλ in scientiis DEMOCRITUS, & ideo, auctore STOBÆO, censuerat, prima corpora gravitate carere, mutuo autem se pellendo per insi-

nitum

nitum moveri. Quamquam æque ineptum, sit iis motum sine impulsore externo, atque, sine vi motrice tribuere.

XLIV.

Demus vero hoc Epicuro. Nam nihilo felicius eo ipso Mundum conduceret. Cum enim atomi alia, quam quæ a figura est differentia, inter se non distinguantur, & omnes æque veloces sint, & quolibet momento novum celeritatis gradum acquirant, pertransibunt eam tandem quolibet instanti immensitatem, nec tamen unquam coibunt. Occurrebat hoc homini acuto, itaque rem attulit commentitiam, & declinare dixit atomum perpaullum, quo nihil posset fieri minus. Ita effici complexionem, & copulationem, & adhesionem atomorum inter se, ex quo efficeretur Mundus. Quam recte & beate vero id finxerit, docet CICERO: *Quæ cum res, inqviens, tota sit sicut pueriliter, tum ne efficit quædam, quod vult.* Posterius, paucis omissis, ita declarat: *Nam si omnes atomi declinant, nullæ unquam cohærescent: si vero alia declinant, alia suo nutu recte feruntur; primum erit hoc quasi provincias atomis dare, quæ recte, quæ obligate ferantur, deinde eadem illa ad atomum, in quo etiam Democritus heret, turbulenta concursio, hunc Mundi ornatu efficere non poterit.* Possent in hanc rem longe plurima adferri, nisi eadem jamdum alii occupassent omnia. Nam præter ea, quæ in sictam illam ad libidinem, & sine causa declinationem dixit St. GRANDIS, multa etiam monuit S. PARKERUS, qui totum hunc Ciceronis locum; maxime vero ultimam rationem elegantissime illustravit. Denique, an materia alia se movens, alia se sistens & fixans esse, aut ea se ad motum & quietem indifferenter habere; vel immediatas has motus & quietis proprietates utrasque simul exercere possit, subtiliter discussit H. MORUS.

XLV.

Quæ sita Epicuro a GASSENDO excusatio: *illud Ciceronis hoc esse optare, & provincias dare atomis, vere quidem eidem objici, sed tamen eam esse ingenii humani imbecillitatem ut objici eadem nemini non possint, minime est acceptanda.* Non quod cum PARKERO statuamus, hæc a Cicerone objici, non quod Physico turpe putaret, principii provincias dare, sed, ut ab Epicuro dantur, sine causa dari; verum ideo, quod ea non modo Epicurum & gregales non excuset, verum etiam erroris penitus convincat. Si enim, ut pergit GASSENDUS de ipsis principiiis, nil aliud dicere licet, nisi, quod hæc isto, illa illo modo se habeant, ex suæ naturæ necessitate; germanam vero causam ignoremus, ob quam ita se habeant, imo hæc frustra quaratur, nisi sit eundem in infinitum; quid aliud, amabo, relinquatur quam agnoscere ita instituentem Deum ab universo toto cælo distinctum. Præferim cum nemo non illorum omnium, qui naturæ mentem detrahunt, eam eidem occulto, & per ambages, velut postliminio restituant, & naturalibus principiiis quasi Consilium & idonei electionem tribuant, atque de ipsis materiæ particulis, perinde ac mente & affectibus præditis, philosophentur. Quod de Spinoza & Epicuro proclive foret probare, nisi id ad Parkero jam esset factum.

XLVI.

Ut vero atomos a se ipsis esse non posse perspicias, finge solitariam atomum ex omni æternitate, in immenso spatio habitare; annon vero ea in vasta sua solitudine solivaga spectaculum perridiculum videretur? Eam ab omni parte diligentissime

me circumspice & quanta potes attentione adverte, quid in ea deprehendas, ut a se sola sempiternam stabilitatem habeat, ut hac figura atque magnitudine potius quam alia quacunque gaudeat, ut sine causa in spatio immenso hunc occupaverit locum. Et si impetrare a te poteris, extitisse eam, expende, cur non sola? cur alia innumerabiles simul existerent? Porro, si atomi nullo pacto in existentiam protriperunt, sed quolibet a quolibet soluta, sua virtute existit, sibi quae ipsa existendi principium est, fortuitum esse necesse est singulis, reliquas omnes existerent. Et sic erunt entia, & necessaria, & contingentia, & quae necessaria actu infinita, quae contingentia possibilis, & talia quae possint non esse. Si possunt non esse, cur existunt? Si sunt vere infinita, qui potuit, aliquid nasci? Infinita quippe corpora aequalia sunt infinitis spatiis, & si aequalia sunt, implent eadem, si implent, intercipitur omnis Naturae Epicuræ motus & actio.

XLVII.

Annon vero satis evidens est contradictio, esse magnitudinem & tamen infinitum; item habere partes infinitas, & tamen esse finitum ac undique terminatum. Sed demonstramus id non nihil apertius; nimirum partes, ex quibus totum extensione infinitum constabit, a parte rei vel finitæ erunt, vel infinitæ. Neutras autem infinitum admittit corpus. Non primo finitas. Nam extremæ partis terminatio eadem omnino est cum terminatione totius, ut toti non magis deesse possit terminus, & extremitas, quam ipsi ejusdem ultimæ parti finitæ. Et quis, nisi, cujus infania sit sine ulla proportionem infinita, dicat, finiti ad infinitum dari, aut dari posse proportionem? Non demique infinitas. Numerus enim innumerus est non numerus, & partes extensionis infinitæ, seipsas evertunt. Quorum utrumque solide & invicte demonstravit GERH. de VRIES. Si non sunt infinitæ, neque æternæ, neque a seipsis sunt. Ad extremum individuorum finem non possunt non agnoscere Epicuræi. Sunt enim partes totius, omnis vero pars in gratiam totius est, At esse alterius gratia, & incertum finem, & esse a seipso ἀσύστατα sunt.

XLVIII.

Ἰπερβαλλόντως, imo θεοφοβήτως proinde, Parkerus: annon, inquit, fatius esse putatis, unicam naturam quæ infinita sua perfectione existendi necessitatem in se habeat, quæque, cum summa sapientia polleat, præstantissimam mundi œconomiam olim concinnaverit, quam innumerabiles pulvisculos, & quamvis nulla essentia nobilitate antecellant, sibi suæ existentia causas esse, & quamvis omnes consilii & rationes expertes fuerint, omnem universi ordinem confecisse? Ipse profecto, si nulla alia ratione, hac saltem causam quamdam esse necesse sit, quæ ipsam inertis materiae sylvam procreavit. Atque non modo primum physicae decretum, sed eidem anticipari oportere dicerem, e nihilo procreari omnia, quod nisi causa quædam effectrice procreatur materia, e quibus fiunt omnia, res tam iners nunquam esse potuisset.

Addenda a prelo currente ommissa §. XXXV. in fin. pag. *Cælestibusque Orbibus subinde contingere ab Hipparato inde solertes* §. XLVIII. lin. quarta a fine post quamdam, *primam esse concluseram, quod causam quamdam*

a
s
t
a

i-
li
-
?
ia
-

i-
e
is
fi-
x-
on
fi-
n-
us
nt,
on
am
ro
fo

fa-
ffi-
am
os,
ic,
di-
an-
non
ni-
e,

oio
ibu
post

05 A 217

ULB Halle 3
003 783 43X

4009

Ret.

Q. F. F. Q. S.
De
**CREATIONE
PRIMA**
Ex Historia Naturali

PRÆSIDE
JOH. BAPT. ROESCHELIO,
Phys. Prof.
disputabit
M. GOTTLOB LEHMANNUS,

Beltitiensis Saxo,
SERENISS. ELECT. SAX. ALUMN.

In Auditorio Majori

Ad d. Junii M DC XCVII.

WITTENBERGÆ,
Typis CHRISTIANI KREUSIGII, Acad. Typ.